

legalization (laundering) of incomes obtained as a result of the commission of a criminal offense should include both basic and additional elements. The main elements of the forensic characteristics of legalization are proposed to include the following: typical traces of a criminal offense; its subject; the way of committing such an offense.

Additional, according to the authors of the article, it is advisable to include the following: the subject of a criminal offense; the time of its commission; the area in which the offense is committed; the environment of the criminal offense; source of origin of "dirty money".

The proposed elements of the forensic characteristics of a criminal offense can be the starting point in the development of an effective methodology for investigating money laundering.

Key words: legalization, criminal proceeds, money laundering, forensic characteristics, corruption.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.30>

УДК 343.98

Анатолій Володимирович Старушкевич
кандидат юридичних наук, доцент
провідний науковий співробітник лабораторії організації наукової,
методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного
співробітництва

ORCID 0000-0001-7659-6646

E-mail: anatolii.starushkevych@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ІСТОРИЧНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ (ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ) «МЕТОДІВ РОЗСЛІДУВАННЯ» КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглядаються методологічні проблеми історичної періодизації, зокрема історико-хронологічний аспект, «методів розслідування» кримінальних правопорушень. Зроблено висновок, що без відповідного дослідження генези та розвитку «методів розслідування», неможливе пізнання закономірностей розвитку криміналістичного вчення про такі методи як складової сучасної криміналістичної науки. З метою вивчення процесу виникнення, становлення та розвитку «методів розслідування» запропоновано розробити історичну періодизацію, яка б передбачала поділ такого процесу на відрізки (періоди, етапи, стадії), що відображають якісний стан досліджуваного об'єкта: методів розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: метод пізнання у криміналістиці, метод розслідування, криміналістична періодизація, історико-хронологічний аспект, вчення про

методи розслідування, розслідування кримінальних правопорушень, історія криміналістики.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що криміналістика як наука є історично зумовленим «способом виробництва» криміналістичних знань, основним результатом якого є цілеспрямовано зібрані факти та логічно побудовані криміналістичні теорії і вчення. Такий «криміналістичний продукт» (наукова теорія) повинен бути збалансованим та внутрішньо несуперечливим. Розвиток криміналістики як науки тісно пов'язаний з розвитком продуктивних сил суспільства і зумовлений потребами держави та права. Водночас, криміналістиці притаманна внутрішня логіка її розвитку. Розуміння ґенези та розвитку криміналістики як науки, окремих її понять, вчень та теорій не може зводитися лише до нагромадження історичних знань про них. Без відповідного дослідження історії криміналістики, ґенези та розвитку її понять й окремих теорій, неможливе пізнання закономірностей розвитку криміналістики як науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історизм для науки в цілому, і криміналістики зокрема, є філософським принципом який потребує розглядати будь яке явище у його виникненні, розвитку та зміні. Мету використання методу історизму в науці, на нашу думку, добре описав Г. О. Подкоритов: «Вимога підходити до всього історично, розглядати явища у їх виникненні і розвитку, у зв'язку з конкретними умовами їх існування є певним каталізатором, що прискорює розвиток знань. Історизм є не стільки прийомом отримання фактів для роздумів про вивчаємі закономірності, скільки способом діалектичного мислення в науці, способом розуміння сутності закономірностей, що розглядаються» [1, с. 112].

Історіографія науки ґрунтується на певній інтерпретації історичного часу, на специфічній для тієї або іншої концепції відношення до минулого, до того яку роль воно відіграє у сучасному. В історії науки виділяють два основні варіанти інтерпретації такого відношення, при цьому минуле розглядається: 1) як процес, що підготував сучасне, тобто лише як передісторія сучасної науки, 2) як унікальне, невідтворюване, принципово відмінне від сучасності.

При першому підході, кожний подальший крок у розвитку наукового знання можливий лише на базі попередніх досягнень. Цьому підходу притаманна ідея безперервності і спадкоємності розвитку науки, пошуку законів розвитку наукового знання. Історичний процес зображується вектором, спрямованим у безмежне майбутнє.

Другий підхід орієнтує на вивчення у минулому того, що відрізняє це минуле від подальшого розвитку. При цьому вивчення функціонування науки, перехід від одного періоду до іншого, потребує зміни типу мислення (типу раціональності) [2, с. 331-334].

Мета дослідження. Метою статті є вироблення методологічних підходів до розроблення історичної періодизації процесу виникнення, становлення та розвитку методів розслідування кримінальних

правопорушень (далі – методів розслідування), яка б передбачала поділ такого процесу на відрізки (періоди, етапи, стадії), що відображають якісний стан досліджуваного об'єкта: методів розслідування.

Викладення основного матеріалу. Час від часу в криміналістиці виникають ситуації, коли результати нових досліджень, не вдається пояснити або «втиснути» у вже наявні у науці теоретичні схеми. Тоді виникає потреба пошуку кардинально нових ідей і теорій, які інколи революціонізують наявні шляхи наукового пізнання.

Ще на початку 60-х років минулого століття американський історик та філософ науки Т. Кун у своїй відомій праці «Структура наукових революцій» [3] виклав свій погляд на розвиток науки, який дещо відрізнявся від загальноприйнятих уявлень. На думку Т. Куна розвиток науки відбувається не в наслідок «накладання» нового знання на старе, а шляхом періодичної докорінної трансформації основних наукових уявлень, або як їх ще називають «парадигм». При цьому, на думку науковця, чергування «екстенсивних» та «революційних» періодів розвитку наукового пізнання притаманне як наукам в цілому, так і їх окремим галузям.

У зв'язку із цим, визначають два основні етапами наукового прогресу (в процесі зміни парадигм): 1) етап нормальної науки – науки, що підпорядковується одній парадигмі (нормам цієї парадигми); 2) етап наукової революції – як занепад старої парадигми, конкуренції між альтернативними парадигмами, перемоги однієї з них і переходу до нового етапу нормальної науки (на основі парадигми – «переможця»).

Такий розвиток фахівці з методології науки вважають – цілеспрямованим і незворотним процесом. Причому, разом із старою парадигмою, відходять із простору наукових досліджень її методологічні директиви, шляхом або у форматі «зняття», реконструкції старих приписів і вказівок (відкидання застарілого, збереження актуального) [4, с. 114].

Схожий революційний процес, на нашу думку, у криміналістиці відбувся у 60-70-ті роки минулого століття, коли низка науковців (І. М. Лузгін, Р. С. Белікін, А. І. Вінберг, А. В. Дулов, Г. А. Густов), майже одночасно розпочали дослідження стратегічних проблем науки криміналістики: «розслідування як процес пізнання» [5; 6], «доказування як процес пізнання» [7], «логіка слідства» [8], «логіка доказування» [9] виокремивши з цих наукових розвідок та деталізувавши у подальших дослідженнях, окремі «методи пізнання», зокрема, метод версерування [10; 11, с. 119; 12], метод криміналістичного моделювання та реконструкції [13; 14; 15; 16; 17], метод криміналістичного експериментування [18; 19; 20, с. 120], системно-структурний метод [21, с. 396], метод генетичного аналізу [21, с. 396; 22, с. 38], метод психологічного аналізу [20, с. 119], метод аналогії [22, с. 38], метод ототожнення [22, с. 39], метод технологічного аналізу [22, с. 39], метод аналізу процесу прийняття управлінського рішення [22, с. 39] та ін.

З'явилися публікації А. В. Дулова [23; 24] в яких розкривалося поняття та структура «методу розслідування злочинів», намічались перспективи розроблення методів розслідування розкрадань державної власності [25]. Стало зрозумілим, що «методи розслідування злочинів» повинні розроблятися у різних модифікаціях, у залежності від конкретної мети, умов та

об'єктів. А реалізація таких методів, повинна здійснюватися не поодинокими слідчими діями, а шляхом проведення тактичних операцій. При цьому мета застосування «методів розслідування злочинів» – вирішення тактичних завдань розслідування [22, с. 40]. Однак, у ті роки справедливо констатувалось, що під пропоновані методи ще «недостатньо підведена науково-методична база» [21, с. 39].

Практичні працівники слідчих підрозділів з ентузіазмом розпочали використовувати запропоновані «методи розслідування» у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів. Їх схвальні відгуки були опубліковані у відомчих періодичних виданнях [26; 27; 28 та ін.].

Отже, якщо в 40-ві та на початку 60-тих років минулого століття науковці-криміналісти розглядали лише можливості використання (і не більше того) загальнонаукових методів (аналіз, аналогія, узагальнення, спостереження, порівняння та ін.) у криміналістичній методиці, то вище зазначені нами автори фактично створили нові «наукові конструкції» з детальним описом можливості їх практичного використання у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування злочинів. При цьому було здійснено глибоку трансформацію наукових методів пізнання в суто криміналістичні, які вже на той час отримали назву «методи розслідування злочинів».

На нашу думку, в 60-70-ті роки минулого століття такі наукові розробки стали «революційним стрибком» у розвитку криміналістики в цілому, та її завершального розділу криміналістичної методики, зокрема. Адже на той час, цей розділ науки лише формувався, і значно відставав від інших розділів криміналістики. Крім того, «пізнання в діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочинів» наблизилося до «наукового пізнання», з використанням окремих підходів, принципів, процедур, методологічних основ останнього. Тобто, за Т. Куном завершився етап певної «наукової революції» і відбувся перехід до нього етапу «нормальної науки», з відповідною перемогою нової парадигми.

Аналізуючи сучасні публікації, в яких розглядаються окремі «методи розслідування» (наприклад, «криміналістичне моделювання особи» [29, с. 8-22], «метод економічного аналізу» [30, с. 3-11], «криміналістичний аналіз злочину» [31, с. 6-8], «криміналістичний аналіз показань» [32, с. 4-8 та ін.]), можна помітити, що історія цих проблем розглядається в основному як «біографістика» (тобто, поступ науки через творчість її основних діячів, шляхом опису творчої діяльності окремих науковців, реконструкцію їхньої наукової організаційної діяльності, інколи через функціонування наукових шкіл, процеси їх формування та розвитку, визначення їхнього внеску в криміналістику в цілому, чи розроблення окремих питань криміналістичних методів пізнання). А в окремих ґрунтовних виданнях та дисертаційних дослідженнях, присвячених «методам розслідування» (наприклад, [33; 34; 35; 36; 37; 38 та ін.], питання генези та історії досліджуваного предмета, взагалі не розглядаються.

Результати такого «ігнорування» питань становлення та розвитку предмета дослідження, образно описав Г. О. Подкоритов: «... історичний метод шукає пояснення явищ не в експериментально, структурно, статис-

точно вивчаємій сучасності даних явищ, а у всіх їх тривалому минулому. Роль історизму можна порівняти тут з третім виміром. Уявлення про предмет буде неповним, якщо ми не будемо його розглядати без перспективи, у двох вимірах. Аналогічно цьому ми обмежуємо знання про явище, яке розглядаємо, вивчаючи лише його сучасний стан» [1, с. 112].

Історики науки вважають, що «якщо в позитивістській історіографії в ряд розвитку включались лише *результати* пізнавальної діяльності, а сама діяльність виводилась за межі наукової *раціональності*, то тепер отримання самого знання стає предметом уваги...» науковця [2, с. 333].

Методологи науки наголошують, що історичний підхід «... передбачає розгляд конкретно-історичної генези (походження) і розвитку об'єкта, дослідження і відображення переважно генетичних відношень об'єкта, що розвивається...» [39, с. 119].

Тому, на нашу думку, більш вдалим та глибшими є дослідження, коли наковці розглядають вигоди, передумови, процес становлення та розвиток досліджуваного предмета, використовуючи елементи діяльнісного підходу, показуючи при цьому як у певні часові та локальні проміжки змінювалися потреби, суб'єкти, умови, засоби, алгоритми дій щодо окремих предметів дослідження, зокрема й «методів розслідування».

Здійснювані науковцями історико-хронологічні розвідки щодо методів криміналістичного пізнання, значно виграли б, якщо здійснювати їх у загальноісторичному і культурному контекстах, з використанням, а краще поєднанням, загальноновизнаних в історичній науці принципів «стадіальності», «поліваріантності» та «цивілізаційної дискретності».

Раціональним використання таких підходів буде у тому випадку, якщо криміналістику як науку, розрізняти у широкому і вузькому розумінні. При цьому, у широкому розумінні – це свідомо діяльність людини, що спрямована на одержання позитивних, раціонально представлених і певним чином систематизованих знань про процес розслідування порушень «загальноновизнаних правил поведінки». Якщо саме так широко розуміти криміналістику (як певну сукупність систематизованих криміналістичних знань), то відлік одержання, накопичення та систематизації таких знань сягає «доісторичності», тобто історичного періоду, коли з'явилася спільнота людей, у яких виникли перші протонорми (мононорми, норми-обов'язки), які на той час були правилами, що регламентували поведінку членів первісного суспільства. Звісно, що такі протонорми неодноразово порушувалися і у спільнот виникала потреба з'ясування обставин події, розшуку порушника, майна яким він заволодів тощо. А це було можливе лише шляхом відтворення минулої події за слідами протиправної діяльності, тобто в осіб, які здійснювали такі «розслідування» розвивалося примітивне криміналістичне мислення і тривало накопичення початкових криміналістичних знань. І цей історичний період тривав аж до 3000 до н.е., тобто появи писемності. З появою писемності, подальший процес одержання раціонального представлення та систематизації криміналістичних знань значно прискорився, особливо явно це відбулося наприкінці XIX століття – початку XX століття, в основному завдяки наполегливості

окремих ентузіастів, колишніх практичних працівників слідства та суду, зокрема, Г. Гросса [40], А. Вейнгарта [41], И. М. Снігерьова [42] та ін. Хоча звичайно, на той час систематизовані криміналістичні знання не мали сучасних ознак, та й не існувало «науковців», «наукових установ», «наукових шкіл» та інших атрибутів сучасної «організованої науки».

Тому, лише з кінця XIX – початку XX століття криміналістика може розумітися у вузькому значенні, як сфера діяльності людей, основною функцією яких є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про «злочинну діяльність» та «діяльність з виявлення, розкриття і розслідування злочинів». Адже на той час вже виникла нагальна потреба в окремих державах створювати власні установи, які б систематизували криміналістичні знання та передавали їх іншим, з метою практичного використання. На той час, у кримінальній поліції окремих країн Західної Європи з'явилися суб'єкти, які готові були використовувати систематизовані криміналістичні знання у діяльності з розслідування злочинів. З цією метою, у подальшому й були створені перші наукові експертні установи, з'явилися криміналістичні музеї та кабінети, криміналістику розпочали вивчати як навчальну дисципліну у закладах освіти юридичного спрямування.

І хоча одразу зі становленням криміналістики як науки почалася її диференціація, тобто поділ на окремі теорії та вчення, навіть з намаганням відділитися від «материнської» науки, на противагу цій тенденції розпочалася й зворотна, зокрема інтеграційні процеси, і не лише в межах самої криміналістики (щодо її теорій та вчень) та по відношенню її до юридичних дисциплін, але й між криміналістикою та природничими й гуманітарними науками.

Таким чином, сучасна криміналістика як наука є складноструктурованою системою окремих теорій і вчень (одним із таких вчень і є «вчення про методи розслідування кримінальних правопорушень»), які пов'язані між собою глибинною єдністю предметів і об'єктів дослідження. А історична періодизація виникнення, становлення та розвитку таких теорій та вчень у криміналістиці є раціональним способом упорядкування масивів емпіричних та теоретичних відомостей, з використанням часової протяжності, з метою поглиблення пізнання та розуміння змінюваних станів досліджуваних об'єктів.

У криміналістиці, як і в інших науках, така періодизація засновується на властивості інтелекту людини виокремити та поділити значимі для наукового пізнання відомості на кількісно та якісно однорідні групи, а також систематизувати такі відомості використовуючи часові та просторові критерії, з метою отримання теоретичних, у нашому випадку, криміналістичних знань.

Щодо «криміналістичного вчення про методи розслідування кримінальних правопорушень», то для нього періодизація є засобом вичленення і фіксації змін (як якісних так і кількісних) в об'єкті наукового пізнання. При цьому доцільно умовно поділити різноманітні криміналістично значимі відомості щодо цього вчення, на певні відрізки, зазвичай періоди чи етапи, що мають суттєві відмінні особливості.

Критерії такого поділу можуть бути найрізноманітнішими, зазвичай від фізично-календарних (обіймають роки, десятиліття, століття), до меж

пов'язаних із змінами типології криміналістичного мислення, способів передачі навичок криміналістичного пізнання, часу інтегрування тих чи інших загальнонаукових методів у криміналістику з метою створення суто «криміналістичних» методів розслідування, рівнів теоретичного узагальнення знань про такі методи, розроблення теорії криміналістичного пізнання, виникнення організаційних форм реалізації методів розслідування й т. ін.

Періодизація становлення та розвитку «методів розслідування» є наслідком конструктивного мислення науковця-криміналіста, вона відображає його уявлення про тенденції розвитку таких методів, про способи інтерпретації історії даної проблематики як такої. Така періодизація створює необхідні умови для структуризації і систематизації історичних відомостей про «методи розслідування», вивчення та осмислення змін у суспільстві, державі та праві які спонукали розвиток уявлень про такі методи, а в подальшому створення різноманітних теорій та моделей криміналістичного пізнання, пояснює потреби у створенні зазначених методів, а головне показує наслідки таких змін, надаючи відповідну шкалу в їх вимірі.

Досліджуючи процес становлення та розвитку уявлення про «методи розслідування», з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та явищами, що відбувалися в ході цього процесу, можна використовувати як найпростішу (лінійну) періодизацію при якій відомості про події та процеси розчленовуються на певні шаблі, так й ієрархічну періодизацію, коли здійснюється подрібнення лінійної на більшій вузькій проміжки часу з досить різною протяжністю. Крім цього, у такому дослідженні можливе використання періодизації, коли співвідноситься історичний час та історичний простір, тобто: «тотальну періодизацію» (при якій охоплюється все людство за певний хронологічний проміжок часу і розглядається використання одного з «методів розслідування», або їх сукупності); «локальну періодизацію» (коли зазначені риси виокремлюють у більш вузьких просторових спільнотах (материк, регіон, країна, держава)) [43, с. 152-155].

В історичній науці найпростішою є лінійна періодизація, в ході якої багатоманітні історичні події і процеси поділяються на шаблі. Кожен з яких безпосередньо зростає з попереднього, й має рівне з ним історичне значення (наприклад, поділ: давня, середньовічна, нова і новітня історія) [43, с. 154]. Схожі періоди виокремлюють сучасні історики науки [44, с. 53-154; 45, с. 108-117], однак на нашу думку, для розгляду процесу становлення та розвитку методів пізнання, що використовувалися під час розслідування порушення загальновищезначаних правил поведінки, найбільш підходить класична періодизація історії, яка передбачає такі її етапи та їх межі: *доісторичність* (поява людини – 3000 р. до н. е. (поява писемності)); *античність* (800 до н. е. – 476 н. е. (зруйнування Риму)); *середньовіччя* (476 – 1492 (відкриття Америки)); *ранній новий час* (1492 – 1789 (Французька революція)); *новий час* (1789 – 1914 (Перша світова війна)); *новітній час* (1914 – сьогодні). Звичайно, такий поділ є досить умовним, і залишає певний простір для пересування меж зазначених періодів у залежності від специфіки досліджуваних регіонів.

Висновки. Отже, історизм для криміналістики є філософським принципом, який потребує розглядати будь яке явище у його виникненні, роз-

вितку та зміні. Криміналістиці як науці, а також її окремим теоріям та вченням притаманна внутрішня логіка їх становлення та розвитку. Розуміння генези та розвитку криміналістичного вчення про «методи розслідування кримінальних правопорушень» не може зводитися лише до нагромадження історичних знань про такі методи пізнання. Без відповідного дослідження генези та розвитку «методів розслідування», неможливе пізнання закономірностей розвитку криміналістичного вчення про такі методи як складової сучасної криміналістичної науки.

Процес становлення та розвитку методів розслідування недостатньо розглядати як «біографістику», тобто через творчість окремих науковців, чи наукових шкіл, більш вдалимими та глибшими є дослідження витоків, передумов, процесу становлення та розвитку досліджуваного предмета з використанням елементів діяльнісного підходу, враховуючи при цьому зміни потреб, суб'єктів, умов, засобів, алгоритмів дій щодо окремих досліджуваних предметів (у нашому випадку «методів розслідування») у певні змінювані часові та локальні проміжки. А також враховуючи загальноісторичний та культурний контексти, поєднуючи із загальноновизнаними в історичній науці принципами «стадіальності», «поліваріантності» та «цивілізаційної дискретності».

Досліджуючи процес становлення «методів розслідування» доцільно враховувати, що криміналістику як науку слід розрізнати у широкому і вузькому розумінні. Де вона у широкому розумінні є свідомою діяльністю людини, спрямованою на одержання позитивних, раціонально представлених і певним чином систематизованих знань про процес розслідування порушень «загальноновизнаних правил поведінки», а у вузькому – це сучасна «організована наука» із систематизованими криміналістичними знаннями у вигляді окремих теорій та вчень, професійними науковцями, науковими установами, науковими школами та іншими належними їй атрибутами.

З метою вивчення процесу виникнення, становлення та розвитку «методів розслідування» доцільним є розроблення історичної періодизації, яка передбачала б поділ такого процесу на відрізки (періоди, етапи, стадії), що відображають якісний стан досліджуваного об'єкта. Зазначена періодизація повинна виконувати три основні функції: 1) систематизація хронологічного матеріалу, з метою упорядкування історичних відомостей і фактів про «методи розслідування», що є певним способом емпіричного пізнання; 2) аналітичного узагальнення закономірностей розвитку «методів розслідування» та уявлення про них, що завершується не лише систематизацією історіографічної інформації, але й характеризується певним пізнавальним навантаженням, адже дозволяє осмислити внутрішні закономірності процесу розвитку об'єкту пізнання («методів розслідування»), тому такий об'єкт можна розглядати у вигляді певної динамічної моделі; 3) методологічна функція зазначеної періодизації полягає в об'ґрунтуванні хронологічних (історичних) рамок розвитку «методів розслідування» та уявлення про них.

Періодизація виникнення, становлення та розвитку «методів розслідування» має відповідати певним вимогам: 1) спиратися на єдині принципи поділу часової стрічки, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження, його ме-

ти і завдань; 2) критерії виділення періодів повинні бути науково обґрунтованими і враховувати використовувані в науці (зокрема, історичній) періодизації; 3) періодизація повинна мати якомога чіткіші межі, які зазвичай маркуються подіями, що були найбільш важливими в історичному процесі; 4) критерії поділу, що стали основою періодизації не вичерпують усіх тенденцій і закономірностей досліджуваних нами «методів розслідування», тому така періодизація зазвичай, має певні пізнавальні обмеження, і цей факт потрібно враховувати.

Дослідження історичного аспекту «методів розслідування» має передбачати два основні підходи. Перший – розгляд процесу розвитку «методів розслідування» та уявлення про них у класичні періоди історії: доісторичність, античність, середньовіччя, ранній новий час, новий час, новітній час, враховуючи елементи «тотальної» та «локальної» періодизації. Другий підхід – зумовлює виокремлення етапів розвитку та розвитку «методів розслідування», враховуючи ступінь розвитку криміналістичних знань, а також становлення криміналістики як «організованої науки» (формування її розділів, зокрема криміналістичної методики, поява криміналістичних наукових шкіл, диференціація науки на окремі теорії та вчення і т. ін.).

Перелік посилань

1. Подкорытов Г. А. О природе научного метода: моногр. Ленинград, 1988. 224 с.
2. Энциклопедия эпистемологии и философии науки / Н. С. Автономова и др.; ред. совет В. С. Степин и др. Москва, 2009. 1248 с.
3. Кун Т. Структура научных революций. Київ, 2001. 226 с.
4. Кравчук Л. В., Кадобний Т. Б., Кравчук Л. О. Філософія і методологія науки: посібник. Тернопіль, 2019. 276 с.
5. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания: моногр. Москва, 1969. 177 с.
6. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования: моногр. Москва, 1973. 216 с.
7. Белкин Р. С., Винберг А. И. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы). Москва, 1969. 216 с.
8. Лузгин И. М. Логика следствия: учебно-методическое пособие. Москва. 1976. 65 с.

References

1. Podkorytov, G. A. (1988). On the nature of the scientific method: monograph. Leningrad. 224 p. (in Russian).
2. Avtomova, N. S. et al (2009). Encyclopedia of Epistemology and Philosophy of Science. 1248 p. (in Russian).
3. Kun, T. (2001). The structure of scientific revolutions. Kyiv. 226 p. (in Ukrainian).
4. Kravchuk, L. V., Kadobnyi, T. B., Kravchuk, L. O. (2019). Philosophy and methodology of science: manual. Ternopil. 276 p. (in Ukrainian).
5. Luzgin, I. M. (1969). Investigation as a process of cognition: monograph. Moscow. 177 p. (in Russian).
6. Luzgin, I. M. (1973). Methodological problems of investigation: monograph. Moscow. 216 p. (in Russian).
7. Belkin, R. S., Vinberg, A. I. (1969). Criminalistics and proving (methodological problems). Moscow. 216 p. (in Russian).
8. Luzgin, I. M. (1976). Logic of the investigation: teaching aid. Moscow. 65 p. (in Russian).

9. Эйсман А. А. Логика доказывания: монография. Москва, 1971. 112 с.
10. Лузгин И. М. Построение и проверка версии при производстве расследования по уголовному делу. *Вопросы криминалистики*. Москва, 1963. № 8-9 (23-24). С. 3-18.
11. Колмаков В. П. О теоретических основах систематизации методов, приемов и средств советской криминалистики. *Известия высших учебных заведений. Сер. «Правоведение»*. 1965. № 4. С. 15-122.
12. Колесниченко А. Н., Матусовский Г. А. О системе версий и методике их построения. *Криминалистика и судебная экспертиза: респ. межвед. сб. науч. и науч.-метод работ*. Киев, 1970. Вып. 7. С. 7-13.
13. Лузгин И. М. Моделирование в расследовании преступлений. *Труды Высшей школы МООП СССР*. Москва, 1967, Вып. 15. С. 12-32.
14. Лузгин И. М. Моделирование в следственной практике. *Вопросы совершенствования следственной работы*. Москва, 1971. № 3. С. 36-45.
15. Лузгин И. М. Логическая природа моделирования при изучении способа совершения преступления. *Труды Высшей школы МВД СССР*. Москва: НИИРПО МВД СССР, 1972. Вып. 34. С. 11-19.
16. Лузгин И. Метод реконструкции в следственной практике. *Социалистическая законность*. Москва, 1970. № 7. С. 57-59.
17. Лузгин И. М. Реконструкция как разновидность моделирования в расследовании преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва, 1971. № 13. С. 115-133.
18. Белкин Р. С. Сущность экспериментального метода исследования в советском уголовном процессе и криминалистике: моногр. Москва, 1961. 102 с.
9. Eisman, A. A. (1971). Logic of proof: monograph. Moscow. 112 p. (in Russian).
10. Luzgin, I. M. (1963). Construction and verification of the version during the investigation of a criminal case. *Forensic issues*. Moscow. No. 8-9 (23-24). P. 3-18. (in Russian).
11. Kolmakov, V. P. (1965). On the theoretical foundations of systematization of methods, techniques and means of Soviet criminalistics. *Proceedings of higher educational institutions. Ser. "Jurisprudence"*. No. 4. P. 15-122. (in Russian).
12. Kolesnichenko, A. N., Matusovskii, G. A. (1970). About the system of versions and the method of their construction. *Forensics and forensic expertise: collection of scientific and scientific methodological works*. Kiev. Issue. 7. P. 7-13. (in Russian).
13. Luzgin, I. M. (1967). Modeling in crime investigation. *Proceedings of the Higher School of the MOOP of the USSR*. Moscow. Issue. 15. P. 12-32. (in Russian).
14. Luzgin, I. M. (1971). Modeling in investigative practice. *Questions of improving the investigative work*. Moscow. No. 3. P. 36-45. (in Russian).
15. Luzgin, I. M. (1972). The logical nature of modeling in the study of the method of committing a crime. *Proceedings of the Higher School of the USSR Ministry of Internal Affairs*. Moscow. Issue. 34. P. 11-19. (in Russian).
16. Luzgin, I. (1970). Method of reconstruction in investigative practice. *Socialist legality*. Moscow. No. 7. P. 57-59. (in Russian).
17. Luzgin, I. M. (1971). Reconstruction as a kind of modeling in crime investigation. *Issues of combating crime*. Moscow. No. 13. P. 115-133. (in Russian).
18. Belkin, R. S. (1961). Essence of the experimental research method in the Soviet criminal process and criminalistics: monograph. Moscow. 102 p. (in Russian).

19. Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике: моногр. Москва., 1964. 223 с.
20. Колмаков В. П. О теоретических основах систематизации методов, приемов и средств советской криминалистики. *Известия высших учебных заведений. Сер. Правоведение.* 1965. № 4. С. 15-122.
21. Яблоков Н. П. О некоторых путях совершенствования методики расследования отдельных видов преступлений. *Демократия и право развитого социалистического общества: материалы Всесоюз. науч. конф.* (Москва, 21-23 ноября 1973). Москва, 1975. С. 395-397.
22. Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979. 128 с.
23. Дулов А. В. О методе расследования преступлений. *Проблемы совершенствования советского законодательства и деятельности государственных органов: тез. докл. Республиканской научной конференции.* Минск, 1969. С. 194-196.
24. Дулов А. В. Понятие и структура методов расследования преступлений. *Демократия и право развитого социалистического общества: материалы Всесоюзной научной конференции* (Москва, 21-23 ноября 1973). Москва, 1975. С. 378-379.
25. Дулов А. В. Основы разработки методов расследования хищений социалистической собственности. *Методика расследования преступлений. Общие положения: материалы научно-практической конференции* (Одесса, ноябрь 1976). Москва, 1976. С. 46-49.
26. Миронов В. П. Типовая программа и моделирование помогли раскрыть преступление. *Вопросы совершенствования предварительного следствия.* Ленинград, 1980. Вып. 5. С. 155-164.
27. Горина Н. П. Моделирование помогло исправить ошибку следователя. *Следственная практика.* 1983. Вып. 139. С. 58-64.
19. Belkin, R. S. (1964). Experiment in investigative, judicial and expert practice: monograph. Moscow. 223 p. (in Russian).
20. Kolmakov, V. P. On the theoretical foundations of systematization of methods, techniques and means of Soviet criminalistics. *Proceedings of higher educational institutions. Ser. Jurisprudence.* 1965. No. 4. P. 15-122. (in Russian).
21. Yablokov, N. P. (1975). On some ways of improving the methods of investigation of certain types of crimes. *Democracy and the law of a developed socialist society: proceedings of the All-Union scientific conference* (Moscow, November 21-23, 1973). Moscow. P. 395-397. (in Russian).
22. Dulov, A. V. (1979). Tactical operations in the investigation of crimes. Minsk. 128 p. (in Russian).
23. Dulov, A. V. (1969). On the method of crime investigation. *Problems of improving Soviet legislation and the activities of state bodies: abstracts of reports of the Republican scientific conference.* Minsk. P. 194-196. (in Russian).
24. Dulov, A. V. (1975). Concept and structure of crime investigation methods. *Democracy and the Law of a Developed Socialist Society: Proceedings of the All-Union Scientific Conference* (Moscow, November 21-23, 1973). Moscow. P. 378-379. (in Russian).
25. Dulov, A. V. (1976). Fundamentals of developing methods for investigating the theft of socialist property. *Methods for investigating crimes. General provisions: proceedings of the scientific and practical conference* (Odessa, November 1976). Moscow. P. 46-49. (in Russian).
26. Mironov, V. P. (1980). Typical program and modeling helped to solve the crime. *Questions of improving the preliminary investigation.* Leningrad. Issue. 5. P. 155-164. (in Russian).
27. Gorina, N. P. (1983). Modeling helped to correct the error of the investigator. *Investigative practice.* Issue. 139. P. 58-64. (in Russian).

28. Нигматулин Г. Я. Моделирование помогло раскрыть опасное преступление. *Бюллетень Прокуратуры РСФСР*. Москва, 1985. Вып. 10. С. 20-24.
29. Мухин Г. Н., Каразей О. Г., Исютин-Федотков Д. В. Криминалистическое моделирование личности неустановленного преступника и его преступного поведения: научно-практич. пособие. Москва, 2012. 208 с.
30. Дубровин В. А., Голубятников С. П. Использование экономического анализа при расследовании преступ.: пособ. Москва, 1981. 120 с.
31. Оржинська Е. І. Метод криміналістичного аналізу злочину та злочинної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.
32. Соловьев А. В. Криминалистический анализ показаний в системе следственной тактики: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1980. 21 с.
33. Густов Г. А. Проблемы методов научного познания в организации расследования преступлений: дисс. ... д-ра юрид. наук в форме научного доклада, выполняющего также функции автореферата: 12.00.09. Москва, 1993. 63 с.
34. Густов Г. А. Программно-целевой метод организации раскрытия убийств: учеб. пособ. Санкт-Петербург, 1997. 122 с.
35. Дулов А. В. Основы психологического анализа на предварительном следствии: монография. Москва, 1973. 167 с.
36. Зорин Г. А. Криминалистическая методология: монография. Минск, 2000. 608 с.
37. Лозовский Д. Н. Методы расследования преступлений: монография. Москва, 2010. 169 с.
38. Ищенко Е. П., Водянова Н. Е. Алгоритмизация следственной деятельности: 28. Nigmatulin, G. Ya. (1985). Modeling helped to solve a dangerous crime. *Bulletin of the Prosecutor's Office of the RSFSR*. Moscow. Issue. 10. P. 20-24. (in Russian).
29. Mukhin, G. N., Karazei, O. G., Isiutin-Fedotkov, D. V. (2012). Forensic modeling of the personality of an unidentified criminal and its criminal behavior: scientific and practical textbook. Moscow. 208 p. (in Russian).
30. Dubrovin, V. A., Golubiatnikov, S. P. (1981). The use of economic analysis in the investigation of crime. Moscow. 120 p. (in Russian).
31. Orzhynska, E. I. (2015). Method of forensic analysis of crime and criminal activity: extended abstract of Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Kyiv. 20 p. (in Ukrainian).
32. Soloviev, A. V. (1980). Forensic analysis of testimony in the system of investigative tactics: extended abstract of Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Moscow. 21 p. (in Russian).
33. Gustov, G. A. (1993). Problems of methods of scientific knowledge in the organization of crime investigation: Doctor's thesis of Juridical Sciences in the form of a scientific report, which also performs the functions of an author's abstract: 12.00.09. Moscow. 63 p. (in Russian).
34. Gustov, G. A. (1997). Target-oriented method of organizing murder detection: textbook. St. Petersburg. 122 p. (in Russian).
35. Dulov, A. V. (1973). Fundamentals of psychological analysis on preliminary investigation: monograph. Moscow. 167 p. (in Russian).
36. Zorin, G. A. (2000). Forensic methodology: monograph. Minsk. 608 p. (in Russian).
37. Lozovskii, D. N. (2010). Methods of investigation of crimes: monograph. Moscow. 169 p. (in Russian).
38. Ishchenko, E. P., Vodionova, N. E. (2010). Algorithmization of investigative

моногр. Москва, 2010. 304 с.

39. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. Москва, 2013. 208 с.

40. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Санкт-Петербург, 1908. 1040 с.

41. Вейнгарт А. Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений. Санкт-Петербург, 1912. 270 с.

42. Снигерев И.М. О сыске. Опыт исследования приемов, способов и средств к раскрытию истины происшествий. Касимов, 1908. 230 с.

43. Енциклопедія історії України: У 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ, 2011. Т. 8. 520 с.

44. Философия науки и техники: учеб. пособ.. под ред. В. В. Ильина. Москва, 2003. 220 с.

45. История и философия науки (Философия науки): учеб. пособ.; под ред. Ю. В. Крянева, Л. Е. Моторной. Москва, 2011. 416 с.

activity: monograph. Moscow. 304 p. (in Russian).

39. Novikov, A. M., Novikov, D. A. (2013). Methodology: a dictionary of the system of basic concepts. Moscow. 208 p. (in Russian).

40. Gross, G. (1908). A guide for forensic investigators as a system of forensic science. St. Petersburg. 1040 p. (in Russian).

41. Weingart, A. (1912). Criminal tactics. A guide to crime investigation. St. Petersburg. 270 p. (in Russian).

42. Snigerev, I. M. (1908). On the search. Experience in researching techniques, methods and means to reveal the truth of incidents. Kasimov. 230 p. (in Russian).

43. Smolii, V. A. (Ed.) (2011). Encyclopedia of the history of Ukraine: in 10 volumes. Kyiv. Vol. 8. 520 p. (in Ukrainian).

44. Ilin, V. V. (Ed.) (2003). Philosophy of science and technology: textbook. Moscow. 220 p. (in Russian).

45. Krianev, Yu. V., Motornaia, L. E. (Eds.) (2011). History and philosophy of science (Philosophy of science): textbook. Moscow. 416 p. (in Russian).

ИСТОРИЧЕСКАЯ ПЕРИОДИЗАЦИЯ (ИСТОРИКО-ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ) «МЕТОДОВ РАССЛЕДОВАНИЯ» УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

А. В. Старушкевич

Рассматриваются методологические проблемы исторической периодизации, в частности историко-хронологический аспект «методов расследования» уголовных правонарушений. Сделан вывод, что с целью изучения процесса возникновения, становления и развития «методов расследования», целесообразным является разработка исторической периодизации, которая предусматривала бы разделение такого процесса на отрезки (периоды, этапы, стадии), отражающие качественное состояние исследуемого объекта.

Процесс становления и развития методов расследования недостаточно рассматривать как «биографистику», то есть через творчество отдельных ученых или научных школ, более удачным и глубоким является исследование истоков, предпосылок, процесса становления и развития исследуемого

предмета с использованием элементов деятельностного подхода, учитывая при этом изменения потребностей, субъектов, условий, средств, алгоритмов действий по отдельным изучаемым предметам (в нашем случае «методов расследования») в определенные изменяемые временные и локальные промежутки. А также учитывая общеисторический и культурный контексты, сочетая с общепризнанными в исторической науке принципами «стадиальности», «поливариантности» и «цивилизационной дискретности».

Периодизация возникновения, становления и развития «методов расследования» должна соответствовать определенным требованиям: 1) опираться на единые принципы разделения временной ленты, с учетом объекта и предмета исследования, его целей и задач; 2) критерии выделения периодов должны быть научно обоснованными и учитывать используемые в науке (в частности, исторической) периодизации; 3) периодизация должна иметь как можно более четкие границы, которые обычно маркируются событиями, которые были наиболее важными в историческом процессе; 4) критерии деления, которые стали основой периодизации, не исчерпывают всех тенденций и закономерностей исследуемых нами «методов расследования», поэтому такая периодизация как правило, имеет определенные познавательные ограничения, и этот факт нужно учитывать.

Исследование исторического аспекта «методов расследования» должно предусматривать два основных подхода. Первый – рассмотрение процесса развития «методов расследования» и представление о них в классические периоды истории: доисторичность, античность, средневековье, раннее новое время, новое время, новейшее время, учитывая элементы «тотальной» и «локальной» периодизаций. Второй подход – предусматривает выделение этапов возникновения и развития «методов расследования», учитывая степень развития криминалистических знаний, а также становление криминалистики как «организованной науки» (формирование ее разделов, в частности криминалистической методики, появление криминалистических научных школ, дифференциация науки на отдельные теории и учения и т.п.).

Ключевые слова: метод познания в криминалистике, метод расследования, криминалистическая периодизация, историко-хронологический аспект, учение о методах расследования, расследование уголовных правонарушений, история криминалистики.

HISTORICAL PERIODIZATION (HISTORICAL AND CHRONOLOGICAL ASPECT) OF “INVESTIGATION METHODS” OF CRIMINAL OFFENSES

A. Starushkevych

Methodological problems of historical periodization are considered, in particular, the historical and chronological aspect of the “methods of investigation” of criminal offenses. It is concluded that in order to study the process of the emergence, formation and development of “investigation methods”, it is advisable to develop a historical periodization, which would provide for the division of such a process into segments (periods, phases, stages) reflecting the qualitative state of the object under study.

It is not enough to consider the process of formation and development of investigation methods as “biography”, that is, through the work of individual scientists or scientific schools, it is more successful and profound to study the origins, prerequisites, the process of formation and development of the subject under study using elements of the activity approach, taking into account changes in needs, subjects, conditions, means, algorithms of actions on individual subjects studied (in our case, “methods of investigation”) at certain variable time and local intervals. And also taking into account the general historical and cultural contexts, combining with the principles of “stadiality”, “polyvariance” and “civilizational discreteness” generally recognized in historical science.

The periodization of the emergence, formation and development of “investigation methods” must meet certain requirements: 1) rely on common principles for dividing the time tape, taking into account the object and subject of research, its goals and objectives; 2) the criteria for identifying periods must be scientifically grounded and take into account the periodization used in science (in particular, historical); 3) periodization should have as clear boundaries as possible, which are usually marked by events that were most important in the historical process; 4) the criteria of division, which became the basis of periodization, do not exhaust all the tendencies and patterns of the investigated “methods of investigation”, therefore, such periodization usually has certain cognitive limitations, and this fact must be taken into account.

The study of the historical aspect of “methods of investigation” should involve two main approaches. The first one is to consider the process of development of “methods of investigation” and an idea of them in the classical periods of history: prehistoricity, antiquity, the Middle Ages, early modern times, modern times, modern times, taking into account the elements of “total” and “local” periodization. The second approach provides for the identification of the stages of the emergence and development of “investigation methods”, taking into account the degree of development of forensic knowledge, as well as the formation of forensic science as an “organized science” (the formation of its sections, in particular forensic methods, the emergence of forensic scientific schools, the differentiation of science into separate theories and teachings and the like).

Key words: method of cognition in forensic science, investigation method, forensic periodization, historical and chronological aspect, teaching about methods of investigation, investigation of criminal offenses, history of forensic science.